

Heydərova Aygün Eyyub qızı⁵
HÜSEYN ABBASZADƏNİN HƏYATI VƏ ŞƏXSİYYƏTI

Yazarın yaradıcılıq meyarlarını müəyyən etmək üçün ilkin olaraq onun həyatı və şəxsiyyəti haqqında əsaslı fikir sahibi olmaq gərəkdir. Bu məqalədə əsas məqsədimiz H.Abbaszaadə şəxsiyyətini ailə, mühit, zaman arealında təhlil cəlb etməkdir.

H.Abbaszaadə 1922-ci il noyabrın 22-də Bakı şəhərində Abbas və Ümileymanın ailəsində anadan olmuş, altı yaşı olanda atası dodaq xərçəngindən vəfat etmişdi. Maddi cəhətdən çətinlikləri olan ailənin vəziyyəti bu hadisədən sonra daha da çətinləşmiş, bütün yük evdar qadın olan Ümileymanın üzərinə düşmüşdür.

H.Abbaszaadənin uşaqlıq və yeniyetməlik dövrü 20-30-cü illərə təsadüf edir. O, Yasamal rayonundakı (o vaxtkı Oktyabr) 136 nömrəli məktəbdə təhsil alıb. Məktəb həyatını çox sevən Hüseynin ən sevdiyi fənn ədəbiyyat idi.

H.Abbaszaadə Bakının Qasım İsmayılov küçəsində yaşayırdı. Bu küçədə o dövrün görkəmli şəxsiyyətləri yaşamışlar. Buradakı ab-hava gələcəyin ədiblərinin yetişməsində əvəzsiz rol oynayıb. Məhəllələrinin "Opera" dərnəyi var idi. Hüseyn Abbaszaadənin 15 yaşı olarkən "Koroğlu" operasının üçüncü pərdəsindən bir parça hazırlayırlar. Bu tamaşanın bir hissəsini Üzeyir Hacıbəyov izləmişdi. H.Abbaszaadə "İki payız" adlı xatirəsində bu hadisəni nəql etmişdi. Ü.Hacıbəyovun ölümündən sonra bəstəkar Ağabacı Rzayeva müəlliminə sözləri H.Abbaszaadəyə aid olan romans həsr edir. "Sənin xatirən" adlanan şeiri H.Abbaszaadə S.Vurğunun "Nizami" şeirinin vəznində 1950-ci ildə yazmışdır.

O, ədəbiyyatı çox sevirdi. H.Abbaszaadə şair İsmayıl Soltanın rəhbərlik etdiyi Bakı Pionerlər Evindəki ədəbiyyat dərnəyinin üzvü idi. Bu dərnəyin üzvləri arasında Bəxtiyar Vahabzaadə, Teymur Elçin, Salam Qədirzaadə, Qabil, Şıxəli Qurbanov da var idi. Bu mühit ona əbədi dostluqlar qazandırmaqla yanaşı, onun dünyagörüşünün formalaşmasında da əvəzsiz rol oynamışdı.

22 iyun 1941-ci ildə Almaniya Sovet İttifaqına qarşı müharibəyə başladı. 1941-ci ildə H.Abbaszaadənin böyük qardaşı Əli cəbhəyə aparılır. O, səhiyyə təlimatçısı kimi Krimdə vuruşur və 1942-ci ildə şəhid olur. Orta məktəbi qurtaran kimi H.Abbaszaadə də orduya aparılır. Ailənin yükü cəbhəyə 3 oğul yola salmış Ümileymanın üzərinə düşür.

H.Abbaszaadə 1941-ci ilin əvvəlləri Bakıdan 50 nəfərdən çox uşaqla bərabər Gürcüstanın Tetri-Skaro kəndindəki alay rəhbərliyinə oxumağa gedir. Onun uşaqlıq arzusu leytenant olmaq idi. O, Zaqafqaziya cəbhəsində kursant, Şimali Qafqaz Cəbhəsində radist kəşfiyyatçı, Leningrad, I, IV Ukrayna cəbhələrində topçu zabiti olur. 1945-ci il aprelin 11-də H.Abbaszaadə ağır yaralanır. Bu onun ikinci yaralanması idi. Birinci dəfə o, 1943-cü ildə yaralanmışdı və bu barədə "İntiqam" şeirində yazmışdır. Axırncı aldığı zədədən sonra o, II qrup əlil olur. Onu daha sonra Polşanın Katovitsa şəhərindəki hərbi xəstəxanaya yollayırlar. Qələbə xəbərini işə Şimali Qafqazın Kropotkina hərbi sanitar qatarında eşidir. Bu anı o, sonradan "Bir dəstə çiçək" (1985) hekayəsində təsvir edir. Onun haqqında məlumat qələbənin 55 illiyi münasibətilə Moskvada çap edilən "Soldatı XX veka" kitabına daxil edilmişdir. H.Abbaszaadənin insan, vətəndaş və şəxsiyyət kimi formalaşmasında müharibənin böyük təsiri olmuşdur.

Müharibədən sonra ölkədə aclıq hökm sürürdü. İki oğlunu müharibədə itirən Ümileyla H.Abbaszaadənin döyüşdən qayıtmasına sevinməyə də, maddi çətinlik onu rahat qoymurdu. H.Abbaszaadə xəstə anası ilə birlikdə gündə 500 qram çörəklə kifayətlənməli olmuşdu. Belə çətin vəziyyətdə belə ədəbiyyatdan uzaqlaşma bilməyən H.Abbaszaadə Yusif Əzimzaadənin rəhbərlik etdiyi ədəbiyyat dərnəyinə yazılır. Qardaş adlandırdığı Adil Babayev ona "Kommunist" qəzetində işləməyi təklif etmiş və o, 1945-ci ildə həmin qəzetdə ədəbi işçi kimi çalışmağa başlamışdır. H.Abbaszaadənin də dediyi kimi o, jurnalist kimi ilk dərslərini "Kommunist" qəzetində Əli Vəliyev, Nəsir İmamquliyev, Hidayət Bağirov, Rza Şahvələd, Vəli Hacıoğlu kimi təcrübəli mətbuat işçilərindən almışdır.

H.Abbaszaadə 1945-ci ilin payızında Azərbaycan Dövlət Teatr İnstitutunun (İncəsənət İnstitutunun) teatrşünaslıq fakültəsinə daxil olmuş, burada ona Əli Sultanlı, Sabit Rəhman, Mikayıl Rəfili, Həbib İsmayılov, Ağabəy İsrəfilbəyli, Aleksandr Mudrov kimi müəllimlər dərslər demişlər.

H.Abbaszaadə institutda oxuyan zaman mahnı sözləri yazmağa başlayır. H.Abbaszaadə o dövrün bir çox dillər əzbəri olan mahnılarının müəllifinə çevrilir. Ümumilikdə, onun 60-a yaxın şeirinə mahnı bəstələnmişdir.

O, tələbə olarkən pedaqoji fəaliyyətlə də məşğul olmuş, institutda "Teatr tarixi" fənnini tədris etmişdir.

H.Abbaszaadə 1948-ci ildən "Pioner" jurnalında əmək fəaliyyətini davam etdirmiş, həmin jurnalın ədəbiyyat şöbəsinin müdiri, daha sonra məsul katib vəzifəsini icra etmişdir. 1958-ci ildə Yusif Əzimzaadənin redaktorluğu ilə nəşr olunan "Göyərçin" jurnalının redaksiyasında məsul katib kimi çalışmağa başlamış, sözügedən jurnalın baş redaktoru (1964-1966) vəzifəsini icra etmişdir.

H.Abbaszaadənin həyatında müstəsna rolu olan ədəbi orqanlardan biri də "Ədəbiyyat" qəzeti idi. O, bir xatirəsində yazır: "Hələ orta məktəbdə oxuyanda ədəbiyyat həvəskarını kimi "Ədəbiyyat" qəzetini müntəzəm izləyib, çağdaş yazıçılarımızın çoxunu onun vasitəsilə tanımışam, ədəbi yeniliklərdən xəbər tutmuşam. Bu xeyirxah işdə o, minlərlə ədəbiyyatsevərin əsl bələdçisi olub" [4, 1].

H.Abbaszaadə sevrək oxuduğu bu qəzetin 1966-1971-ci illərdə baş redaktoru olur. Tofiq Hacıyevin təbircə desək "H.Abbaszaadə "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetində də döyüşçü kimi redaktorluq etdi. Sovet imperiya senzurasının Demokl qılıncının altında azərbaycançılıq ideyası onun qəzetində bəhrə verirdi" [3, 5].

H.Abbaszaadə 1972-ci ildə "Göyərçin" jurnalının redaksiyasına yenidən qayıdaraq 1975-ci ilə kimi baş redaktor vəzifəsini icra edir.

⁵ ADPU-nun doktorantı

90-cı ildən başlayaraq H.Abbasızadə mətbuatda publisistik yazılarla görünürdü. Bu dövr onun yazılarının əsas mövzusu millətin mənafeyinin qorunması, Qarabağ müharibəsi idi. Qarabağ dərdi onu ömrünün sonuna kimi rahat buraxmır. H.Abbasızadənin "Azərbaycan" jurnalının oxucularının suallarına cavablandırarkən söylədiyi fikirlər onun yaralı qəlbindən gəlirdi: "Dərsiz, kədərsiz insan olmur. İntəhası birinin dərdi, kədəri çox olur, birinin az. Mən uşaqlıqdan dərd, kədar, sıxıntılar içində böyümüşəm. Gəncliyim cəbhələrdə keçib, neçə dəfə ölümə üz ləşmişəm, dərdin, kədərin nə olmasını yaxşı bilirəm. Amma heç zaman, heç bir hadisə məni qondarma Dağlıq Qarabağ problemi kimi sarsıtmayıb, dərdə salmayıb. Torpaqlarımızın beşdə bir hissəsi düşmən tapdağında qalan, bir milyondan artıq qaçqını, didərgini olan xalqın vəzicisi necə dərd çəkməyə bilər?!"

H.Abbasızadə haqda fikir sahibi olmaq üçün "Dünyadan gör necə insanlar getdi" kitabı olduqca maraqlı əsərdir. Bu kitabda Bəxtiyar Vahabzadə, Süleyman Rüstəm, Ənvər Məmmədşanlı, Qabil, Cabir Novruz, Süleyman Rəhimov, Səməd Vurğun, İsmayıl Şıxlı, Yusif Əzimzadə, Salam Qədirzadə, Adil Babayev və başqaları barədə maraqlı xatirələr toplanmışdır.

O, 80-ci illərə aid bir qeydində vurğulayır: "...xatirələrimdə Azərbaycanın görkəmli ədəbiyyat və incəsənət xadimlərindən bəzilərinin portretlərinin ayrı-ayrı cizgilərini təsvir etmişəm. Bunun üçün sənətkarlarımızın arxivində olan əlyazmalarından, məna yazdıqları məktublarından, köhnə fotoşəkillərindən istifadə eləmişəm, ötən illərin qəzet-jurnallarını dönə-dönə vərəqləmişəm... Ədəbi fəaliyyətimin müxtəlif illərində yaradıcılıq əlaqəsində olduğum, dostluq elədiyim, gördüyüm sənətkarların portretlərini tam şəkildə yaratmağı qarşıma məqsəd qoymamışam. Haqqında yazılan sənətkarların hamısı eyni səviyyədə deyil. Onların arasında ədəbiyyatımızın, incəsənətimizin şöhrətini dünyaya yayan, bədii fikrimizi yeni-yeni zirvələrə qaldıran böyük sənətkarlar və sənət aləmində öz imkanları daxilində namusla yazıb-yaradan yazıçılar, rəssamlar, musiqiçilər, artistlər də vardır. Lakin onların hamısını bir cəhət yaxınlaşdırır: doğma xalqımıza tükənməz ilhamla xidmət eləmək. Buna görə də onların xatirəsi mənim üçün əzizdir" [2, 6].

Yuxarıda qeyd etdiyimiz fikir H.Abbasızadə qəlbini genişliyəndən xəbər verir. Onun söylədiyi sözləri onun özüne də şamil etmək olar. Çünki H.Abbasızadə də illərlə xalqına tükənməz ilhamla xidmət etmişdir. H.Abbasızadə barəsində olan yazılar, dostlarının, incəsənət xadimlərinin ürək sözləri, eləcə də onun fəaliyyəti nəzərimizdə ləyaqətli, vicdanlı, vətəninə sevmə şəxsiyyət canlandırır.

Onun fəaliyyəti hələ sağlığında qiymətləndirilmiş, əsərləri bir çox dillərə tərcümə olunmuş, çoxsaylı tirajlarla oxucuların öhtəsinə buraxılmışdır. O, "Qırmızı Ulduz", "Qırmızı Əmək Bayrağı" (1982), I dərəcəli "Böyük Vətən Müharibəsi" (1985), "Şöhrət" ordeni (1997) və 10-dan çox medalla təltif edilmişdir. Bunlarla yanaşı Azərbaycan SSR-nin Əməkdar İncəsənət xadimi (1979), Azərbaycan Respublikasının Xalq yazıçısı (1991) fəxri adlarına, Azərbaycan SSR-nin Dövlət mükafatı laureatı (1984), Yazıçılar ittifaqının və ÜHİŞ-nin mükafatı laureatına (1988) layiq görülmüşdür. 1998, 2002-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərdi təqaüdçüsü olmuş, 50, 60, 70, 75 illik yubileyləri ölkəmizdə hər zaman təntənə ilə qeyd olunmuşdur.

H.Abbasızadənin şair, yazar, publisist və s. kimlikləri ilə yanaşı həyat yoldaşı, ata, baba kimlikləri də vardı. 1950-ci illərin ortalarında o, yaşadığı məhlədən olan Solmaz adlı bir xanımla evlənir. Solmaz xanımın anası Tutu xanım Göyçaydan idi. Tutu xanım Rəsul Rza və Ənvər Məmmədşanlının böyük əmiləri Mahmud ağanın qızı idi. Solmaz xanım ixtisasca mühəndis idi. Buna baxmayaraq Solmaz xanımın ədəbiyyata olan marağı onu H.Abbasızadə əsərlərinin ilk oxucusu etmişdi. Onların kəbinini o vaxt Şeyxülislam olan Axund Ağa Əlizadə kəşib. Bu izdivacdan H.Abbasızadənin İlqar və İradə adlı iki övladı dünyaya gəlmişdir.

1991-ci ildən əmək fəaliyyətinə son qoyan yazıçı 2005-ci ilə qədər müxtəlif əsərləri, publisistik yazıları ilə mətbuatda çıxış edir. Lakin səhhətində yaranan problemlər ona daha yazmağa imkan vermir.

Hüseyn müəllim ömrünün son dövrlərini yaşadığını duymuşdu. Bu səbəbdən də 28 iyun 2007-ci ildə kitablarını, əlyazmalarını, onunla bağlı materialları toplayıb S.Mümtaz adına Azərbaycan Respublikası Dövlət Ədəbiyyat və İncəsənət arxivinə təhvil vermişdi. Arxivdə H.Abbasızadənin əsərləri 260 nömrəli iş adı altında saxlanılır. Ədəbiyyatımızın "General"ı 2007-ci il dekabrın 12-də Bakıda vəfat etmiş, ikinci fəxri xiyabanda dəfn edilmişdir.

İnsanı formalaşdıran yaşadığı zaman və mühitdir. H.Abbasızadənin həyatı, yaşadığı dövr, mühit və oturub-durduğu insanlar ilə tanış olduqda H.Abbasızadə şəxsiyyət kimi gözümüz qarşısında canlanır.

H.Abbasızadə SSRİ məkanında əsərləri tirajlarla çıxan, kitabları SSRİ-nin bütün respublikalarında işıq üzünə görə yazarıımız idi. Təkcə Moskvada onun 13 kitabı nəşr olunmuşdur ki, onlardan 12-i nəsr kitabı idi. Onun sağlığında ikicildlikləri, üçcildliyi, nəşr olunmuşdu. H.Abbasızadə oncildliyinin nəşr olunmasını arzulasa da, ömür vəfa etmir. Bu gün isə təəssüflər olsun ki, günümüzün oxucusu tərəfindən onun əsərləri lazımcə bilinmir və oxunmur. Bunun səbəbi olaraq H.Abbasızadə və onun kimi bir çox ədiblərimizin sovet dövrü yazıçısı olması, ideologiyanın təsiri ilə yazmaları göstərilir. Lakin unutmamalıyıq ki, hər bir insan öz dövrünün, mühitinin məhsuludur. Bəli, sovet ideologiyasının qüsurları yox deyildi. H.Abbasızadə yaradıcılığı da bu təsirdən uzaq deyildi. Lakin unutmamalıyıq ki, onun əsərlərinin əsas xəttini təşkil edən vətənpərvərlik, insana məhəbbət, sosial ədalət, əxlaq, ailə, multikultural dəyərlər kimi mövzular bugün də ədəbiyyatda öz aktuallığını qoruyur.

Hər bir insan bu həyatdan gedəndə özündən sonra yaxşı və ya pis mənada nələrsə qoyub gedir. Hüseyn müəllim isə təmiz adla yanaşı, onu həmişə əbədiyaşar edəcək əsərlər qoyub getdi. Ulu öndərimizin də dediyi kimi: "Bu əsərlər gənclərimizin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə olunması, onların hərtərəfli şəxsiyyət kimi yetişməsi işinə xidmət etmişdir."

Ədəbiyyat

1. Ağəddin Mənsurzadə. Sənətkar xoşbəxtliyi. Bakı, Adiloğlu nəşriyyatı, 2007, səh. 152 səh.

2. Hüseyn Abbaszadə. Nurdan yığılmış. Bakı, Avrasiya Press, 2008, 552 səh.
3. Hüseyn Abbaszadə. Seçilmiş əsərləri. İki cildə. I cild. Bakı, Şərqi-Qərbi, 2006, 320 səh.
4. Hüseyn Abbaszadə. Populyarlığını itirməyib - "ƏQ" – 3000 // "Ədəbiyyat" qəzeti, 12.07.1996, səh.1
5. Hüseyn Abbaszadə. Vicdanım rahatdır // "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 26.11.2002, səh.8
6. Sabir Rüstəmxanlı. Ürəyin və qəlbın yorulması // AYB-nin "Yurd" nəşriyyatının ayrıca buraxılışı. Mart 2001-ci il, səh. 9

Açar sözlər: ailə, təhsil, elmi fəaliyyət, Böyük Vətən müharibəsi, Bakı

Ключевые слова: семья, образовательная, научная деятельность, Великая Отечественная Война, Баку

Keywords: family, educational, scientific activity, Great Patriotic War, Baku

Summary

HUSEYN ABBASZADEH'S LIFE AND PERSONALITY

Huseyn Abbaszadeh is the writer who devoted 65 years of his life to literature. H. Abbaszadeh has tested himself as a poet, writer, publicist, screenwriter. In this article, it is important to explore his life and surrounding environment to study the creative work of H. Abbaszadeh. The article presents information about the writer's family, his education, his military service, his early work activities, his friends and his death. The article concludes that the factor shaping a person is time and the environment. Another problem that is considered in the article is that both Soviet writers and H. Abbaszadeh are not recognized or read by today's readers. The reason for this is the fact that they were writers of the Soviet era and wrote under the influence of ideology. But we must not forget that each person is a product of his time and environment. Unfortunately, H. Abbaszadeh's creativity was not far from these influences. This factor should not justify the valuation of his works as unnecessary. The main idea of these works is patriotism, humanism, social justice, multiculturalism. We must not forget that these problems are very relevant today.

ЖИЗНЬ И ЛИЧНОСТЬ ГУСЕЙНА АББАСЗАДЕ

Резюме

Гусейн Аббасзаде - писатель, посвятивший 65 лет своей жизни литературе. Г. Аббасзаде испытал себя как поэт, писатель, публицист, сценарист. В этой статье важно изучить его жизнь и окружающую среду, чтобы полностью исследовать творчество Г. Аббасзаде. В статье представлена информация о семье писателя, его образовании, его военной службе, его ранней трудовой деятельности, его друзьях и его смерти. В статье делается вывод, что фактором, формирующим человека, является время и окружающая среда. Другая проблема, которая рассматривается в статье, заключается в том, что и советские писатели, и Г. Аббасзаде не признаются или не читаются сегодняшними читателями. Причиной этого является тот факт, что они были писателями советской эпохи и писали под влиянием идеологии. Но мы не должны забывать, что каждый человек является продуктом своего времени и окружающей среды. К сожалению, творчество Г. Аббасзаде было недалеко от этих влияний. Этот фактор не должен оправдывать оценку его работ как ненужных. Основная идея этих работ - патриотизм, гуманизм, социальная справедливость, мультикультурализм. Мы не должны забывать, что эти проблемы очень актуальны и в наши дни.

RƏYÇİ: dos.E.Vəliyeva